

дяки цьому можна створити конкурентоспроможний та стабільний ринок страхових послуг, який сприятиме захисту інтересів громадян і забезпеченню фінансової стійкості страхових компаній.

Annotation. The article provides information on the essence of the insurance market and substantiates its role in ensuring the country's economic security. Modern trends in the development of the insurance market in the crisis conditions of the development of the economy of Ukraine are also determined. On the basis of the method of generalization, promising directions for the further development of the insurance market of Ukraine have been determined.

Keywords: insurance company, insurance market development, competitiveness, crisis.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борн П., Буяковський Д. Економічний перехід і розвиток страхового ринку: дані з посткомуністичних європейських країн. *Женевський огляд ризиків і страхування*. 2022. С. 1–37.
2. Чвортко Л. А., Корнієнко Т. О., Вінницька О. А. Фінансова інклюзія на страховому ринку України: передумови та чинники формування. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2022. Вип. 18(2). С. 146–158. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprger_2022_18\(2\)__17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprger_2022_18(2)__17) (дата звернення 12.10.2024).
3. Полторак А. С. Розвиток страхових ринків як базис забезпечення резильєнтності систем гарантування соціально-економічної безпеки регіонів. *Modern Economics*. 2022. № 34. С. 82–89.
4. Сінгхал Н., Гойял С. і Сінгхал Т. Взаємозв'язок між страхуванням та економічним зростанням в Азії країни: регіональна перспектива. *Макроекономіка та фінанси в країнах з ринковою економікою, що розвивається*. 2022. № 15(3). С. 301–322.
5. Показники діяльності страхових компаній. *Наглядова статистика*. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 12.10.2024).

УДК 336.22: 334.012.64

ПОДАТКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

В. М. Білоус, Л. Л. Гевлич

Анотація. У дослідженні проаналізовано функціонування спрощеної системи оподаткування в Україні та її роль у підтримці малого підприємництва. Особливу увагу приділено впливу нових податкових заходів, запроваджених під час воєнного стану, на діяльність малих підприємств. Розглянуто Національну стратегію доходів до 2030 року, проведено аналіз переваг і обмежень податкових пільг та преференцій для підприємців, окреслено можливості вдосконалення податкового режиму, надано оцінку перспектив вдосконалення фіскальної політики для зменшення корупції та підвищення конкурентоспроможності української економіки.

Ключові слова: малий бізнес, податкове законодавство, податкове навантаження, спрощена система оподаткування.

Постановка проблеми. Питання податкової політики в Україні, особливо в частині оподаткування малого бізнесу, є ключовим у створенні сприятливого економічного клімату. У цьому контексті спрощена система оподаткування виступає як важливий інструмент, покликаний знизити витрати підприємців та стимулювати їхню участь в економіці. Однак часті законодавчі зміни і нові податкові вимоги в умовах війни призводять до зростання невизначеності для підприємців, створюючи додатковий тиск на малий бізнес та ускладнюючи його діяльність.

Аналізуючи останні дослідження і публікації, варто зазначити, що багато вітчизняних авторів (Т. Добрунік, А. Шевчук, Н. Матвійчук, С. Теслюк, А. Плоскіна, Д. Писарчук [1–3]) вивчали питання впливу спрощеної системи оподаткування на економічне зростання малого бізнесу. Зокрема, досліджували питання податкових пільг, зменшення податкових бар'єрів, вплив на легалізацію економіки та акцентували, що часті зміни у законодавстві і посилення адміністративного тиску викликають ризик переходу малого бізнесу в тіньову економіку та знижують інвестиційну привабливість країни. Незважаючи на значний внесок у розуміння цього питання, залишаються невирішеними аспекти ефективності реформування спрощеної системи в умовах воєнного стану та економічної нестабільності. Зокрема, якою має бути оптимальна модель спрощеної системи, щоб забезпечувати баланс між інтересами бізнесу та держави. Невирішеним

залишається також питання про те, якою мірою ці зміни впливають на конкурентоспроможність малого бізнесу та його здатність забезпечувати податкові надходження в умовах нестабільності.

Метою статті є аналіз сучасних змін у спрощеній системі оподаткування України, оцінка її ефективності для розвитку малого бізнесу в умовах воєнного стану, визначення ризиків та напрямів удосконалення податкової політики.

Основний розділ. Стабільне та передбачуване податкове законодавство є ключовим фактором розвитку бізнесу, особливо малого. Спрощена система оподаткування, як спеціальний режим, покликана зменшити податкове навантаження на підприємців та стимулювати їх до прозорої діяльності. Вона забезпечує податкові надходження до бюджетів та сприяє ефективному веденню бізнесу. В умовах війни податкові новації стали необхідним заходом для підтримки підприємництва. Уряд запровадив податкові преференції, щоб полегшити податковий тягар на бізнес, однак у липні 2023 р. більшість із них вже не діяли. Затверджена Національна стратегія доходів до 2030 року [4] спрямована на модернізацію податкової системи, основною її метою названо забезпечення стабільних надходжень до бюджету та побудова партнерських відносин з бізнесом, а одним із ключових напрямів реформи є кардинальна зміна спрощеної системи оподаткування.

Концепція спрощеної системи оподаткування, покликана знизити податковий тиск на малий бізнес, на практиці часто супроводжується додатковими фінансовими обмеженнями. В Україні спеціальний режим оподаткування для малого та мікробізнесу неодноразово зазнавав змін, що призводило до чергування періодичного послаблення та посилення вимог до його застосування. Це викликало дискусії щодо доцільності надання податкових пільг малому бізнесу, питання щодо ефективності такого режиму: чи сприяє він розвитку малого бізнесу та залученню його до легальної економічної діяльності, чи, навпаки, створює умови для зловживань та ухилення від сплати податків, а також чи не обмежує він потенційні податкові надходження до бюджету. До того ж виникали питання щодо реальних користувачів спрощеної системи та їхнього внеску в економіку країни.

Розглянемо доцільність застосування спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва в Україні за допомогою SWOT-аналізу (рис. 1).

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Спрощення обліку та звітності • Зменшення податкового навантаження • Стимулювання розвитку малого підприємництва • Гнучкість 	<ul style="list-style-type: none"> • Обмеження за видами діяльності • Обмеження за кількістю працівників • Ризик переходу на загальну систему • Можливість зловживань
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Розширення переліку видів діяльності • Збільшення лімітів • Удосконалення законодавства 	<ul style="list-style-type: none"> • Зміна податкового законодавства • Збільшення контролю • Конкуренція з великими підприємствами

Рис. 1. SWOT-аналіз доцільності застосування спрощеної системи оподаткування в Україні

Так, суб'єкти господарювання, які обрали спрощену систему, звільняються від ведення складного обліку, що дає змогу економити час і кошти. Спрощена система передбачає сплату єдиного податку, що значно нижче, ніж сума всіх податків на загальній системі оподаткування, формує сприятливі умови для створення та розвитку малого бізнесу, руйнуючи бар'єри для виходу на ринок, дає змогу підприємцям самостійно обирати ставку єдиного податку та систему оподаткування, що відповідає їхнім особливостям діяльності. Однак єдиний податок має свої обмеження: дохід не може перевищувати встановленого ліміту, кількість працівників, види діяльності та форми розрахунків регламентовані. Для 1–2 груп податок розраховується як відсоток від прожиткового мінімуму або мінімальної зарплати, незалежно від фактичного доходу.

У разі перевищення ліміту суб'єкт господарювання має перейти на загальну систему оподаткування із значним збільшенням податкового навантаження, що породжує ризики ухилення від сплати податків шляхом дроблення бізнесу або використання інших схем. ФОП 3 групи платять 5 % або 3 % від доходу. Якщо обрано ставку 3 %, підприємство автоматично стає платником ПДВ. Особливість спрощеної системи – визначення доходу за датою отримання коштів, а не за датою продажу товарів або послуг. Виняток становлять сільгоспвиробники, які використовують загальні правила обліку.

Спрощена система є далеко не досконалою і потребує реформування. Існує потенціал для розширення переліку видів діяльності, які можуть перейти на спрощену систему. Можливе збільшення лімітів за кількістю працівників та обсягом доходу для підприємств на спрощеній системі. Вдосконалення податкового законодавства може зробити спрощену систему більш ефективною та прозорою, хоча, з іншого боку, – призвести і до ускладнення системи оподаткування або збільшення податкового навантаження для підприємств на спрощеній системі. Посилення контролю з боку податкових органів може збільшити адміністративний тиск на підприємців. Малі підприємства, які працюють на спрощеній системі, можуть стикатися з конкуренцією з боку великих підприємств, які мають ширші можливості.

Відповідно спрощена система оподаткування в Україні має як свої переваги, так і недоліки. Вона є важливим інструментом підтримки малого бізнесу, але потребує подальшого вдосконалення. Для успішного застосування спрощеної системи суб'єктами господарювання необхідно ретельно аналізувати свою діяльність і обирати оптимальний режим оподаткування.

Затверджена урядом Національна стратегія доходів на 2024–2030 роки має на меті вдосконалення системи оподаткування, посилення контролю над виконанням податкових норм, а також боротьбу з тіньовою економікою. Реформа спрощеної системи оподаткування повинна сприяти розвитку мікро- та малого бізнесу в Україні та прибрати можливості для великих компаній використовувати переваги цієї системи, що може спотворювати конкуренцію. Стратегія передбачає поступове впровадження заходів для вдосконалення чинної спрощеної системи оподаткування. Основними реформами, що передбачаються надалі, є:

- підвищення ставки єдиного податку для юридичних осіб третьої групи до рівня податку на прибуток протягом наступних трьох років. Після цього спрощена система оподаткування для таких підприємств буде скасована;
- об'єднання другої та третьої груп спрощеної системи оподаткування в одну, з новою системою розрахунку єдиного податку: відсоток сплати залежатиме від виду діяльності та обсягу отриманого доходу, з мінімальною ставкою 3 % (діяльність у сфері торгівлі) та максимальною – 17 % (діяльність у сфері надання послуг);
- введення для першої групи спрощеної системи оподаткування обмежень на види діяльності, скасування фіксованого податку та перехід на оподаткування за фактичним доходом;
- обов'язкове застосування РРО / ПРРО для всіх готівкових розрахунків платників єдиного податку об'єднаної другої групи;
- встановлення єдиного порогу для обов'язкової реєстрації платником ПДВ, який поширюється на всіх платників єдиного податку;
- зміна підходу до оподаткування сільськогосподарських підприємств шляхом введення податку на землю, розрахованого на основі її ринкової вартості;
- наступні три роки стануть перехідним періодом для сільгоспідприємств. Їм доведеться поступово адаптуватися до нової податкової системи з вищими ставками, а потім повністю відмовитися від спрощеного оподаткування;
- введення зобов'язання, що стосується обов'язковості ведення обліку незалежно від організаційної структури та напрямку діяльності суб'єкта господарювання [4].

Більшість пропозицій, які стосуються реформування спрощеної системи, є недостатньо обґрунтованими, що підвищує ризики ведення бізнесу та може призвести до негативних фіскальних наслідків. Представники української Ради бізнесу підкреслюють, що чимало суб'єктів господарювання, які обрали спрощену систему оподаткування, зробили це саме для полегшення ведення бізнесу та адміністративного процесу. Для малих і мікробізнесів складність податко-

вого законодавства і високі ризики загальної системи оподаткування є неприйнятними. Впровадження нових норм призведе до зростання корупції та тінізації економіки. Підвищення фіскального навантаження може спровокувати перехід бізнесу в тінь або релокування до країн з більш вигідними умовами ведення бізнесу. Заплановані Національною стратегією доходів зміни фактично ліквідують спрощену систему оподаткування, спочатку для юридичних осіб, а потім і для фізичних осіб-підприємців. До того ж ця стратегія передбачає реєстрацію всіх платників спрощеної системи в системі ПДВ у разі досягнення порогу реєстрації платником ПДВ. Також з'явиться вимога ведення обліку та документального підтвердження походження товарів для «спрощенців», що ускладнить бухгалтерську звітність.

Окрім запланованих реформ, в Україні вже впроваджуються нововведення, що зумовлені крайньою необхідністю – економічною кризою – наслідком тривалих воєнних дій. Законопроект № 11416-д [5], який пропонує внести зміни до Податкового кодексу України стосовно особливостей оподаткування в умовах воєнного стану, станом на зараз прийнято в цілому. Він пропонує збільшення ставки військового збору з 1,5 % до 5 % (за винятком військовослужбовців та працівників «силових» структур); введення військового збору для фізичних осіб-підприємців (ФОП) 1, 2 та 4 груп у розмірі 10 % від мінімальної заробітної плати; встановлення військового збору на рівні 1 % від доходу для ФОП та юридичних осіб III групи єдиного податку; підвищення військового збору обмежено податковим періодом, протягом якого скасують воєнний стан; військовий збір буде спрямовуватися через спеціальний фонд виключно на фінансування Збройних сил України (ЗСУ); збільшення ставки податку на прибуток для банків до 50 %; введення щомісячних авансових платежів з податку на прибуток для автозаправних станцій; встановлення щомісячної звітності з ПДФО, військового збору та єдиного соціального внеску. На наш погляд, такі зміни до податкового законодавства України, спрямовані на збільшення податкового навантаження на бізнес, матимуть значні наслідки для суб'єктів господарювання та економіки країни загалом, зокрема:

- підвищення ставок військового збору, введення нового податку для ФОПів та збільшення ставки податку на прибуток фінустанов призведе до значного зростання податкового навантаження на бізнес, що призведе до скорочення прибутків компаній, зменшення інвестицій та гальмування економічного зростання;
- введення щомісячної звітності з ПДФО, військового збору та ЄСВ збільшить адміністративний тиск на бізнес, особливо на малий та середній, бо потребуватиме додаткових ресурсів і часу на ведення обліку та податкову звітність;
- збільшення податкового навантаження може спонукати частину бізнесу переходити в тінь, щоб уникнути сплати податків, що призведе до зменшення податкових надходжень до бюджету та посилення корупції;
- для компенсації зростання податкового навантаження бізнес може підвищити ціни на свою продукцію або послуги і, як результат, спостерігатиметься зростання інфляції та зниження купівельної спроможності населення;
- збільшення податкового навантаження може призвести до скорочення робочих місць, оскільки компанії будуть змушені скорочувати витрати для збереження прибутковості;
- збільшення податкового навантаження може знизити конкурентоспроможність українських підприємств на світовому ринку, оскільки їх продукція стане дорожчою для іноземних покупців.

Щоб забезпечити бюджетні надходження від податків без надмірного тиску на бізнес, особливо на малий і середній, у воєнний час, доцільно враховувати такі аспекти:

- часті зміни в податковій політиці призводять до невизначеності та зниження інвестиційної привабливості. Запровадження мінімум трирічного мораторію на зміни в системі оподаткування малого бізнесу забезпечить стабільність та знизить ризик переходу підприємців у тіньову економіку;
- поєднання другої та третьої груп спрощеної системи з можливістю гнучко обирати відсоткову ставку податку залежно від діяльності може стимулювати підприємців легально розвивати бізнес. Наприклад, замість фіксованих лімітів доходу варто враховувати середньорічні доходи або дозволити мікробізнесу продовжувати працювати на спрощеній системі навіть за незначного перевищення ліміту;

- надання податкових знижок для бізнесів, що працюють у сферах, критично важливих для економіки під час війни (агросектор, виробництво тощо), може стати важливим стимулом розвитку. Уряд може переглянути розмір податкових ставок для цих секторів або тимчасово знизити податкове навантаження для них;

- введення зниженої ставки єдиного податку для стартапів протягом перших трьох років їх діяльності допоможе залучити більше бізнесів до легальної економіки та зменшить рівень безробіття;

- обов'язкове використання РРО / ПРРО без посилення податкового тиску дасть змогу податковим органам краще контролювати рух коштів і зменшить ризик ухилення від оподаткування. Це також можна підтримати за допомогою часткової компенсації витрат на впровадження цифрових рішень для малого бізнесу;

- на підприємства, що працюють у цих регіонах, можна поширити податкові пільги та пільгові кредити для відновлення бізнесу після стабілізації ситуації. Це сприятиме підтримці регіональних економік і стимулюватиме бізнес продовжувати діяльність в Україні;

- збільшення ставок на прибуток або введення військового збору для великих компаній у менш критичних секторах (банківська сфера, роздрібна торгівля) з поступовим поверненням до попередніх рівнів після стабілізації економіки також може бути ефективним, щоб уникнути додаткового тиску на малий бізнес.

Ці заходи допоможуть уникнути надмірного податкового навантаження на малий бізнес і одночасно підтримати бюджет у кризовий період.

Висновки. Проаналізувавши запропоновані зміни до податкового законодавства України та їх потенційні наслідки для суб'єктів господарювання, можна зробити висновок, що підвищення податкового навантаження на бізнес, особливо на малий та середній, матиме негативні наслідки для економіки країни загалом. Збільшення податків може призвести до скорочення прибутків компаній, зменшення інвестицій, зростання безробіття, переходу бізнесу в тінь та зниження конкурентоспроможності українських підприємств на світовому ринку.

Для подальших досліджень буде актуальним вивчення напрямів удосконалення обліку розрахунків за податками в умовах цифрової економіки.

Abstract. The study analyzed the functioning of the simplified taxation system in Ukraine and its role in supporting small entrepreneurship. Special attention is paid to the impact of new tax measures introduced during martial law on the activities of small enterprises. The National Revenue Strategy until 2030 was considered, the advantages and limitations of tax benefits and preferences for entrepreneurs were analyzed, the opportunities for improving the tax regime were outlined, and the prospects for improving fiscal policy to reduce corruption and increase the competitiveness of the Ukrainian economy were assessed.

Keywords: small business, tax legislation, tax burden, simplified taxation system.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Добрунік Т. П. Спрощена система оподаткування: фіскальна значимість та пріоритети розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-60-10.
2. Шевчук А. М. Податкові ризики національної стратегії доходів України. *Світ фінансів*. 2024. № 2(79). URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1691>
3. Реформування спрощеної системи оподаткування в умовах воєнного стану / Н. Матвійчук, С. Теслюк, А. Плоскіна, Д. Писарчук. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. № 2(34). URL: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/815>
4. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
5. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану № 11416-д від 30.08.2024 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44809>